

**Ministerstvo životného prostredia
Slovenskej republiky**

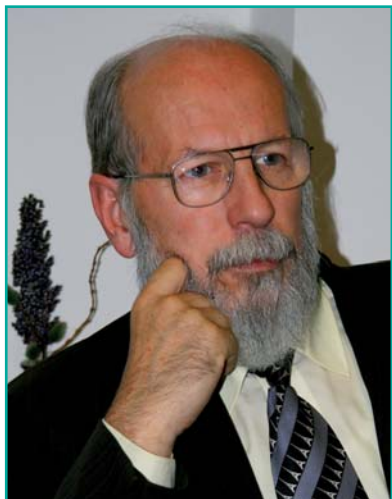
**20.
SPRÁVA O STAVE
ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
V ROKU 2012**

**Slovenská agentúra
životného prostredia**

ENVIRONMENTÁLNA HISTÓRIA, DOKUMENTARISTIKA A SPRAVODAJSTVO - DVADSAŤ SPRÁV O STAVE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SR

• DOSLOV EDITORA A SPOLUAUTORA

Právo každého na informácie o environmentálnej situácii (stave životného prostredia a starostlivosti o životné prostredie) nemá na Slovensku, ale ani v iných štátoch, dlhšiu históriu. Toto právo a povinnosti štátu zverejňovať environmentálne informácie s uvedením aj príčin a dôsledkov negatívnych vplyvov na environment a jeho zložky, ale aj na zdravie, vek a spôsob života ľudí i ostatných organizmov, sa rozvinulo až po viacerých katastrofách, najmä po utajovanom vplyve havárie Černobyľskej jadrovej elektrárne 26. apríla 1986. V **Listine základných práv a slobôd**, ktorú Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky prijalo ako ústavný zákon č.23/1991 Zb., sa v čl. 35 ods. 2 uvádza: „Každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a prírodných zdrojov“. Túto formuláciu sčasti prevzala **Ústava SR** č.460/1992 Zb. Podľa jej čl. 45 „každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.“ Podrobnejšie toto ustanovenie s účinnosťou od 16. januára 1992 uviedol § 14 **zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí** takto: „Každý má právo na pravdivé a primerané informácie o stave a vývoji životného prostredia, príčinách a dôsledkoch tohto stavu, na informácie o pripravovaných činnostiach, ktoré by mohli viesť ku zmene stavu životného prostredia, a na informácie o opatreniach, ktoré orgány zodpovedné za ochranu životného prostredia podnikajú pri predchádzaní alebo náprave poškodenia životného prostredia.“ Toto ustanovenie bolo síce zrušené

14. mája 1998 s účinnosťou od 1. septembra 1998 **zákonom č. 171/1998 Z.z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí**, ktorý však vo väzbe na medzinárodné právo ešte podrobnejšie rozviedol práva a povinnosti súvisiace s environmentálnymi informáciami, dokumentaristikou a spravodajstvom. Jeho § 16 o správe o stave životného prostredia uviedol:

1) Ministerstvo za každý rok zverejní správu o stave životného prostredia Slovenskej republiky. Príslušné ústredné orgány štátnej správy Slovenskej republiky mu poskytnú podklady.

2) Správu podľa odseku 1 vydá ministerstvo do 15. decembra nasledujúceho roka. Príslušné ústredné orgány mu poskytnú podklady do 31. augusta nasledujúceho roka.

3) Správa podľa odseku 1 bude prístupná na ministerstve, na inšpekcií, ako aj na krajských úradoch a na okresných úradoch.

Zákon č. 171/1998 Z.z. bol s účinnosťou od 1. januára 2001 zrušený **zákonom č. 211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov**. Týmto zákonom o slobode informácií bol v uvedenej súvislosti doplnený zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí o § 33b obsahujúci aktualizované pôvodné ustanovenia § 16 zákona č. 171/1998 Z.z. Podľa § 33b zákona č. 17/1992 Zb. vydáva každoročne MŽP SR **správu o stave životného prostredia v SR** za predchádzajúci rok dodnes. MŽP SR tak napĺňa aj smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2003/4/ES z 28. januára 2003 o prístupe verejnosti k informáciám o životnom prostredí a ktorou sa zrušuje smernica Rady 90/313/EHS (Ú.v. EÚ L 041, 14.2.2003). Už v tejto zrušenej smernici zo 7. júna 1990 o slobode prístupu k informáciám o životnom prostredí (Ú.v. L 158, 23.6.1990) bolo v čl. 7 uvedené: „Členské štáty prijímú potrebné opatrenia, aby zabezpečili pre verejnosť všeobecné informácie o stave životného prostredia prostriedkami akými je pravidelné vydávanie správ.“ Platná smernica z roku 2003 v čl. 7 ods. 3 rozširuje vydávanie správ na všetky úrovne nasledovne: „Bez dosahu na niektorú osobitnú ohlasovaciu povinnosť ustanovenú právnymi predpismi spoločenstva prijímú členské štáty potrebné opatrenia, aby zabezpečili uverejňovanie národných a podľa potreby aj regionálnych alebo miestnych správ o stave životného prostredia v pravidelných, najviac štvorročných intervaloch; takéto správy obsahujú informácie o kvalite životného prostredia a o jeho zaťažení“. Podrobnejšie štruktúru informácií o životnom prostredí aj v písomnej forme špecifikuje čl. 2 ods. 1 tejto smernice, ktorý sa snažíme v našich správach naplniť. Regionálne a miestne environmentálne správy sa však zatiaľ na Slovensku nevypracúvajú a nevydávajú. V zmysle citovaných zákonov, európskych smerníc a Aarhuskeho dohovoru sa vydáva len **národná – celoslovenská správa**, ktorá však obsahuje nielen odvetvové, ale aj regionálne aspekty hodnotenia environmentálnej situácie (napríklad v rámci environmentálnej regionalizácie v tzv. zaťažených oblastiach). Pre úplnosť spomenutý **Aarhuský dohovor EHK OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacích procesoch a prístupe k spravodlivosti o záležitostiach životného prostredia** (prijatý v dánskom Aarhuse 25.6.1998 s platnosťou od 30.10.2000, v SR od 31.10.2005) v čl. 5 ods. 4 uvádza: „Každá strana v pravidelných intervaloch, neprekračujúcich tri až štyri roky, zverejňuje a rozširuje národnú správu o stave životného prostredia, vrátane informácií o kvalite životného prostredia a informácií o nepriaznivých vplyvoch na životné prostredie.“ V týchto intenciách vydáva objemné faktografické správy aj Európska únia (The European Environment; Environment in the European Union; Europe's Environment), dnes prostredníctvom Európskej environmentálnej agentúry (EEA) v Kodani. Účasť SR v EEA a Európskej environmentálnej informačnej a monitorovacej sieti upravila osobitná zmluva medzi SR a EÚ, ktorú prezident SR ratifikoval 18. januára 2001 s platnosťou od 1. augusta 2001, (Oznámenie MZV SR č.266/2002 Z.z.), pričom národným uzlom siete EIONET bola poverená SAŽP, zodpovedná za budovanie a prevádzku Environmentálneho informačného systému v SR. Obdobné environmentálne správy vydávajú aj Environmentálny program OSN v Nairobi (UNEP Global Environment Outlook; Environmental Data Report) a OECD v Paríži, ktorá raz za desať rokov vydáva aj správu o environmentálnej výkonnosti každej svojej členskej krajiny (v rokoch 2002 a 2011 aj pre SR). Parciálne správy s envi-

ronmentálnym zameraním vydávajú aj WHO, FAO, WMO, UNESCO, WRI a ďalšie relevantné medzinárodné vládne i mimovládne organizácie (napríklad IUCN).

V SR doteraz MŽP SR s pomocou SAŽP a v spolupráci s ostatnými zainteresovanými ústrednými orgánmi štátnej správy a odbornými inštitúciami vydalo 20 ročných správ o stave životného prostredia a jednu osobitnú päťročnú správu pod názvom „Životné prostredie SR v rokoch 2002-2006“. V súhrne ide o úctyhodných 4 996 strán formátu A4, pričom do toho nezahŕňame tlačou vydané preklady správ z rokov 1997 a 1998 v angličtine (následne boli skrátené anglické verzie správ zverejňované len na CD). Spolu s nimi náklad predstavuje 31 600 výtlačkov, ktorých počet sa postupne znižoval (maximum dosiahol v rokoch 1997 a 1998 v prístupovom procese do EÚ). Najrozsiahlejšou bola prvá správa za roky 1992-1993 (520 strán), ktorá zaznamenala aj predchádzajúci vývoj; najstručnejšou správa za rok 1997 (156 strán). Texty v správach dopĺňa 4090 tabuliek (z toho v roku 2008 najviac – 304), 3 301 grafov (z toho v roku 2007 najviac – 264), 517 máp (z toho najviac v prvej správe – 62). Okrem toho správy obsahujú aj schémy a kresby (viac než 32; najviac v prvej správe), ale aj rôzne symboly a logá. Správy doteraz predslovom uviedlo 7 ministrov životného prostredia SR. Zostavovateľom prvej správy bola Sekcia environmentálnych koncepcií, práva a organizácie (SEKPO) MŽP SR, ktorej generálny riaditeľ do prípravy ostatných správ zainteresoval aj v roku 1993 vzniknutú SAŽP (J. Klinda – Z. Lieskovská eds. v podstate od rokov 1994 - 1995). Obsah správ sa postupne upravoval tak, aby uviedol okrem všetkých zložiek životného prostredia, príčin a dôsledkov ich stavu, fyzikálnych, chemických a biologických rizikových faktorov, aj väčšinu sektorov environmentalistiky. Z regionálneho hľadiska každá správa charakterizovala stav regiónov podľa výsledkov priebežne aktualizovanej environmentalnej regionalizácie v gescii košického centra SAŽP a uvádzala environmentalnú situáciu v mestskom i vidieckom environmente podľa podkladov príslušných centier SAŽP v Žiline a v Banskej Bystrici. Každá správa zahrnula aj príslušné podklady poskytnuté sekciami MŽP SR, Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Ministerstvom hospodárstva SR, Ministerstvom zdravotníctva SR, Ministerstvom vnútra SR, Ministerstvom dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Ministerstvom kultúry SR, najmä jeho Pamiatkovým úradom SR, Úradom jadrového dozoru SR, Štatistickým úradom SR, ale tiež od rôznych odborných rezortných i mimorezortných inštitúcií, ktorým patrí za dlhoročnú nezištnú spoluprácu poďakovanie. Osobitne si zaslúži uznanie editorka zo SAŽP, Ing. Zuzana Lieskovská a jej spolupracovníci, ako aj desiatky odborníkov z rôznych sektorov environmentalistiky, ktorých výsledky prác správy prevzali, aj keď niekedy len vo forme jednej súhrnnej tabuľky alebo jedného grafu, za ktorým sú neraz stovky hodín meraní, analýz a ďalšej tvorivej práce. Nebyť výsledkov ich environmentalného monitoringu a informatiky ťažko by dokázali uviesť také množstvo faktografických údajov a hodnotení. Tento systém zaviedli a zabezpečili najmä Koncepcia monitorovania životného prostredia pre územie SR a Koncepcia integrovaného informačného systému o životnom prostredí SR (uznesenie vlády SR z 26. mája 1992 č.449), uznesenie vlády SR zo 7. septembra 1993 č. 620 k Návrhu na realizáciu monitorovacieho systému životného prostredia a integrovaného informačného systému o životnom prostredí územia SR, Koncepcia budovania komplexného monitorovacieho a informačného systému v životnom prostredí (uznesenie vlády SR z 12. januára 2000 č.7), ako aj ďalšie prierezové a parciálne dokumenty štátnej environmentalnej politiky (napríklad Stratégia, zásady a priority štátnej environmentalnej politiky z roku 1993 a na ňu nadväzujúce národné environmentalne akčné programy z rokov 1996, 1999 a 2003) súhrnne uvedené v novej **Koncepcii environmentalnej politiky na roky 2014-2020** schválenej 28. marca 2013j pod názvom Orientácia, zásady, priority a hlavné úlohy starostlivosti o životné prostredie SR na roky 2014-2020.

Medzery medzi textami, tabuľkami, grafmi, mapami a schémami v každej správe vyplňajú obrázky, charakterizujúce odvetvové i regionálne aspekty environmentalistiky. Celkove 2 443 obrázkov (z toho v roku 2009 najviac – 193) vytvára spolu galériu, zachycujúcu stav environmentu a environmentalistiky od Záhoria po Zemplín, od Tatier k Dunaju, od Gerlachu po dno slovenských jaskýň. Celého spektra organickej a anorganickej prírody, ovplyvneného výtvarmi človeka, čo symbolizuje aj grafika obálok správ. Tie okrem toho zobrazujú aj rôzne medzinárodné a národné environmentalne podujatia a osobnosti (politiky, vedy, kultúry, výroby,...), pozitívne i negatívne javy a objekty v krajine, výsledky projektov, závažné environmentalne situácie (povodne, požiare, kalamity, havárie,...), rôzne ekosystémové služby a ich prínosy, ukážky environmentalných kníh a časopisov (Životné prostredie, Enviromagazín,...), tvorivé environmentalne aktivity štátnych orgánov a organizácií, ale aj škôl a mimovládnych organizácií (napríklad Greenpeace, Priateľov Zeme, Bratislavského ochrannárskeho združenia, Špirála, ...). Nechýbajú ukážky druhov bezstavovcov a stavovcov, rastlín, húb a lišajníkov; pralesov a osamotených stromov v odlesnenej krajine, schátraných i obnovených kultúrnych pamiatok (napríklad hradu Krásna Hôrka ešte pre jeho vyhorením), z budovania zariadení environmentalnej infraštruktúry, vyhlasovania lokalít svetového dedičstva, odovzdávania cien ministra životného prostredia, Envirofilmu, TOP, Dediny roka alebo Enersolu s ukázkami obnoviteľných zdrojov energie. Prezentované boli všetky krajské mestá, viaceré okresné mestá a mnohé obce, všetky národné parky a chránené krajinné oblasti, sprístupnené jaskyne a geoparky, mestské pamiatkové rezervácie a viaceré pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry, moderna i folklór v našom environmente. Tak ako ostatné časti správ aj obrázky zachytávajú vývoj environmentu a históriu environmentalistiky na Slovensku za dvadsať rokov, pričom prezentujú aj staršie unikátne zábery (napríklad najstaršia fotografia z roku 1913 zachytáva dnešnú budovu MŽP SR na námestí Ľ. Štúra v Bratislave). Tou by sa však malo komplexne zaoberať Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši, ktoré má v správach k dispozícii množstvo materiálu na komparáciu, analýzy, hodnotenie a prezentáciu uvedeného vývoja na Slovensku. Správy predstavujú významný doklad dokumentaristiky environmentalnej bezpečnosti, vhodnosti, využiteľnosti a estetiky a tiež nástroj environmentalnej výchovy a vzdelávania. Po celú dobu prejavovali o ne záujem mnohé vysoké, stredné i základné školy, knižnice, osvetové a informačné strediská, ale aj viaceré obce, podniky, vedecké ústavy a záujmové združenia občanov. Stali sa učebnou pomôckou i použiteľnou literatúrou pre študentské, odborné i vedecké práce. Poučením i mementom bez zakrývania neduhov v slovenskom environmente. Zrkadlom našej krajiny, uskutočňovaných dobrých i zlých skutkov v nej a k jej obyvateľom za viac než dvadsať rokov.

RNDr. Jozef Klinda